

Μετεγγραφές φοιτητών:

Μια κοινωνική πολιτική με αρνητικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Χρήστος ΓΚΕΝΑΚΟΣ & Ελένη ΚΥΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

Μετεγγραφές φοιτητών:

Μια κοινωνική πολιτική με αρνητικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα;

Copyright © 2023 | All Rights Reserved

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα

Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ ενθαρρύνει τον ανοιχτό, πλουραλιστικό διάλογο στη βάση επιχειρημάτων και δεδομένων. Οι απόψεις που διατυπώνονται από συνεργάτες του ΕΛΙΑΜΕΠ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς τους και δεν δεσμεύουν το Ίδρυμα.

Ευχαριστίες: Το παρόν κείμενο βασίζεται στην ερευνητική μας εργασία “Social policy gone bad educationally: Unintended peer effects from transferred students” CEPDP1851 («Κοινωνική πολιτική με κακό μαθησιακό αποτέλεσμα: Η ακούσια επίδραση των φοιτητών από μετεγγραφές στους συμφοιτητές τους») Ευχαριστούμε το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Cambridge Judge Business School για την οικονομική τους υποστήριξη. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την Παρασκευή Σκόνδρα και τον Γιώργο Λιόντο για την εξαιρετική βοήθειά τους στο ερευνητικό μας έργο. Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν κείμενο, καθώς και τυχόν σφάλματα βαρύνουν αποκλειστικά τους συγγραφείς του.

Χρήστος ΓΚΕΝΑΚΟΣ

Cambridge Judge Business School, Πανεπιστήμιο Cambridge, Centre for Economic Performance (CEP), London School of Economics, Centre for Economic Policy Research (CEPR)

Ελένη ΚΥΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Περίληψη

- Η εκπαίδευση χρησιμοποιείται συχνά ως εργαλείο κοινωνικής πολιτικής, ιδίως μέσω των προγραμμάτων κινητικότητας.
- Εξετάζουμε μια τέτοια περίπτωση κατά την οποία δίνεται σε φοιτητές από πολύτεκνες και οικονομικά ασθενείς οικογένειες που αρχικά εισάγονται σε πανεπιστημιακά τμήματα της περιφέρειας η δυνατότητα να μετεγγραφούν σε τμήματα της Αθήνας ή άλλων μεγάλων πόλεων, στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας. Στόχος της πολιτικής είναι η οικονομική στήριξη των οικογενειών αυτών, καθώς έτσι αποφεύγεται η συντήρηση ενός δεύτερου νοικοκυριού σε άλλη πόλη.
- Όμως, οι φοιτητές που μετεγγράφονται έχουν χαμηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση από ό,τι οι άλλοι φοιτητές στα τμήματα υποδοχής. Η πτώση του μέσου επιπέδου μπορεί να προκαλεί αρνητικές επιδράσεις στους συμφοιτητές τους.
- Οι αλληπάλληλες νομοθετικές αλλαγές οδήγησαν σε μεγάλες και τυχαίες διακυμάνσεις στον αριθμό των φοιτητών από μετεγγραφές σε βάθος χρόνου, γεγονός άσχετο με την ποιότητα των φοιτητών στα τμήματα υποδοχής.
- Συσχετίζουμε τα χαρακτηριστικά των φοιτητών και τις εκπαιδευτικές επιδόσεις τους στο λύκειο με την πανεπιστημιακή τους πορεία έως την αποφοίτηση, χρησιμοποιώντας στατιστικά δεδομένα για το πανεπιστημιακό τμήμα οικονομικών επιστημών με την υψηλότερη βαθμολογία εισαγωγής στην Ελλάδα.

Μετεγγραφές φοιτητών: Μια κοινωνική πολιτική με αρνητικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα;

- Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μια κοινωνική πολιτική που επινοήθηκε για να βοηθήσει οικογένειες χαμηλού εισοδήματος και να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες είχε αρνητικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα, μειώνοντας τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των άλλων φοιτητών στα τμήματα υποδοχής.
- Προτείνουμε στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να αξιοποιήσουν τα αποτελέσματά μας ώστε να μειώσουν αυτή την αρνητική επίδραση, θέτοντας αυστηρό όριο (μέγιστο όριο μετεγγραφών 5%) στον αριθμό των φοιτητών από μετεγγραφή και υποχρεώνοντας τους φοιτητές που μετεγγράφονται να παρακολουθήσουν συμπληρωματικά μαθήματα (στο παράδειγμά μας: στα μαθηματικά και στη στατιστική) προτού ενταχθούν επισήμως στο νέο τμήμα τους.

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση, με τον πολύπλευρο ρόλο της, αποτελεί βασικό εργαλείο κοινωνικής πολιτικής. Εκπαιδευτικές πολιτικές έχουν χρησιμοποιηθεί για να ενθαρρύνουν την κοινωνική κινητικότητα και να αντιμετωπίσουν την ανισότητα των ευκαιριών. Τέτοιες πολιτικές είναι η συνύπαρξη φοιτητών διαφορετικής κοινωνικοοικονομικής προέλευσης στη δημόσια εκπαίδευση, η δυνατότητα επιλογής σχολείου, οι θετικές διακρίσεις για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο, ή τα προγράμματα εξάλειψης του φυλετικού διαχωρισμού στα σχολεία. Αυτού του τύπου οι πολιτικές στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην αναγνώριση της σημασίας των θετικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ μαθητών και φοιτητών. Ταυτόχρονα, η εκπαίδευση ανέκαθεν χρησιμοποιούνταν ως εργαλείο κοινωνικής πολιτικής, ιδίως μέσω των προγραμμάτων κινητικότητας. Για παράδειγμα, η ΕΕ έχει θεσπίσει το ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς και συσώρευσης ακαδημαϊκών μονάδων (ECTS), το οποίο επιτρέπει στους φοιτητές να μετακινούνται από χώρα σε χώρα αναγνωρίζοντας τις περιόδους φοίτησης στο εξωτερικό καθώς και τα μαθήματα που παρακολουθούν επιτυχώς. Παράλληλα, υπάρχει το πρόγραμμα Erasmus¹, ένα δημοφιλές πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών στο οποίο συμμετέχουν πολλά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Ωστόσο, συχνά αυτού του είδους οι πολιτικές εκπαιδευτικής κινητικότητας σχεδιάζονται παραγνωρίζοντας τις πιθανές εξωτερικότητες για τους υπόλοιπους φοιτητές. Στην παρούσα μελέτη, αναλύουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπου η πρόσβαση στο πανεπιστήμιο χρησιμοποιείται ως κοινωνική πολιτική για την υποστήριξη πολύτεκνων και οικονομικά ασθενών οικογενειών.

Εκπαιδευτικές πολιτικές έχουν χρησιμοποιηθεί για να ενθαρρύνουν την κοινωνική κινητικότητα και να αντιμετωπίσουν την ανισότητα των ευκαιριών.

Με το μηχανισμό των πανελληνίων εξετάσεων, οι επιτυχόντες κατανέμονται στα διάφορα πανεπιστημιακά τμήματα ανάλογα με τη βαθμολογία και τις δηλωμένες προτιμήσεις τους. Στη συνέχεια, το Υπουργείο Παιδείας διαχειρίζεται ένα ειδικό σύστημα μετεγγραφών, στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής του. Η πολιτική αυτή δίνει σε φοιτητές που προέρχονται από πολύτεκνες και οικονομικά ασθενείς οικογένειες τη δυνατότητα να μετεγγραφούν από το τμήμα της περιφέρειας όπου αρχικά είχαν πετύχει να εισαχθούν σε άλλο τμήμα κοντά στο πατρικό τους σπίτι. Στόχος της πολιτικής είναι η οικονομική στήριξη των οικογενειών αυτών μέσω της εξοικονόμησης πόρων, καθώς έτσι αποφεύγεται η συντήρηση ενός δεύτερου νοικοκυριού σε άλλη πόλη.

Όμως, οι φοιτητές που μετεγγράφονται έχουν χαμηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση από ό,τι οι άλλοι φοιτητές στα τμήματα υποδοχής. Η συνακόλουθη πτώση του μέσου επιπέδου μπορεί να προκαλεί αρνητικές επιδράσεις στους συμφοιτητές τους. Οι αλληπάλληλες νομοθετικές αλλαγές οδήγησαν σε μεγάλες και τυχαίες διακυμάνσεις στον αριθμό των φοιτητών από μετεγγραφές σε βάθος χρόνου, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα τόσο στα τμήματα που έχαναν φοιτητές όσο και σε αυτές που τους υποδέχονταν. Παρά την εκτεταμένη χρήση αυτής της πολιτικής, και τη στρέβλωση της κατανομής των φοιτητών σε τμήματα μέσω του μηχανισμού των πανελληνίων εξετάσεων, δεν έχει μέχρι τώρα μελετηθεί συστηματικά η επίδρασή της.

Η εργασία αυτή συνιστά την πρώτη συστηματική εξέταση της επίδρασης που ασκούν οι μετεγγραφές στις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών στα τμήματα υποδοχής τους. Η μελέτη μας ανήκει στην κατηγορία φυσικών πειραμάτων εξωγενούς μετακίνησης ατόμων.² Παρόμοιες μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί για την αξιολόγηση ενός προγράμματος άρσης των φυλετικών διαχωρισμών μέσω της μετεγγραφής μαθητών από σχολεία της Βοστώνης

¹ Το πρόγραμμα Erasmus («European Community Action Scheme for the Mobility of University Students») είναι το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θεσπίστηκε το 1987. Περισσότεροι από 9 εκατομμύρια φοιτητές έχουν πάρει μέρος στο πρόγραμμα Erasmus από τη δημιουργία του.

² Sacerdote, B., (2014). "Experimental and Quasi-Experimental Analysis of Peer Effects: Two Steps Forward?" Annual Review of Economics, 1:253–272.

σε σχολεία εύπορων προαστίων³, καθώς και για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της εγγραφής μαθητών από περιοχές που επλήγησαν από τον Τυφώνα Κατρίνα σε σχολεία άλλων περιοχών⁴.

Κατασκευάσαμε μια πρωτότυπη βάση δεδομένων από το κορυφαίο πανεπιστημιακό τμήμα οικονομικών επιστημών στην Ελλάδα, συσχετίζοντας τα χαρακτηριστικά των φοιτητών και τις εκπαιδευτικές επιδόσεις τους στο λύκειο με την πανεπιστημιακή τους πορεία έως την αποφοίτηση. Η ανάλυση των δεδομένων, τόσο σε επίπεδο τμήματος όσο και σε ατομικό επίπεδο, τεκμηριώνει το εύρημά μας ότι οι φοιτητές από μετεγγραφές ασκούν μια στατιστικά σημαντική αρνητική εξωτερική επίδραση στους φοιτητές υποδοχής. Η έρευνά μας δείχνει πώς μια κοινωνική πολιτική που είχε ως στόχο να βοηθήσει οικονομικά ασθενείς οικογένειες και να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες κατέληξε να έχει αρνητικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα, χειροτερεύοντας τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των άλλων φοιτητών στα τμήματα υποδοχής.

Ωστόσο, συχνά αυτού του είδους οι πολιτικές εκπαιδευτικής κινητικότητας σχεδιάζονται παραγνωρίζοντας τις πιθανές εξωτερικότητες για τους υπόλοιπους φοιτητές. Στην παρούσα μελέτη, αναλύουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπου η πρόσβαση στο πανεπιστήμιο χρησιμοποιείται ως κοινωνική πολιτική για την υποστήριξη πολύτεκνων και οικονομικά ασθενών οικογενειών.

Η πολιτική μετεγγραφής φοιτητών στην Ελλάδα

Μετά την κατανομή φοιτητών στα διάφορα πανεπιστημιακά τμήματα ανάλογα με τη βαθμολογία και τις προτιμήσεις τους, με βάση το μηχανισμό των πανελληνίων εξετάσεων, το Υπουργείο Παιδείας διαχειρίζεται ειδικό σύστημα μετεγγραφών, στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής του, με στόχο την υποστήριξη των πολύτεκνων και οικονομικά ασθενών οικογενειών.

Το σύστημα αυτό αρχικά αφορούσε μόνο τους φοιτητές από πολύτεκνες οικογένειες (με τέσσερα ή περισσότερα παιδιά) και με οικογενειακό εισόδημα κάτω από κάποιο όριο, δίνοντας τους τη δυνατότητα να μετεγγραφούν από το τμήμα της περιφέρειας όπου είχαν εισαχθεί αρχικά σε άλλο τμήμα κοντά στο πατρικό τους σπίτι. Στόχος της πολιτικής ήταν να βοηθήσει τις πολύτεκνες και οικονομικά ασθενείς οικογένειες απαλλάσσοντάς τους από την υποχρέωση να συντηρούν δεύτερο νοικοκυριό σε διαφορετική πόλη.

Έως το 2003, τα κριτήρια ήταν αυστηρά, καθώς υπήρχε ο όρος οι φοιτητές να προέρχονται από πολύτεκνη οικογένεια και ταυτόχρονα το οικογενειακό τους εισόδημα να είναι κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο. Το 2004, τα δύο αυτά κριτήρια αποσυνδέθηκαν: οποιοσδήποτε φοιτητής με οικογενειακό εισόδημα κάτω από το όριο μπορούσε να αιτηθεί τη μετεγγραφή του σε άλλο τμήμα κοντά στο πατρικό του σπίτι. Τα πανεπιστήμια δεν ήταν σε θέση να επαληθεύουν αν το οικογενειακό εισόδημα που δηλωνόταν ήταν πραγματικό ή όχι (για την έκταση της φοροδιαφυγής, βλ. Artavanis, Morse and Tsoutsoura, 2016⁵). Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών από μετεγγραφές δημιούργησε σοβαρά προβλήματα τόσο στα τμήματα που άφηναν οι μετεγγραφόμενοι όσο και σε εκείνα που τους υποδέχονταν.⁶

³ Angrist, J., D., & Lang, K., (2004). "Does School Integration Generate Peer Effects? Evidence from Boston's Metco Program." *American Economic Review*, 94 (5): 1613-1634.

⁴ Imberman, S., A., Kugler A., D., & Sacerdote, B., I., (2012). "Katrina's Children: Evidence on the Structure of Peer Effects from Hurricane Evacuees." *American Economic Review*, 102(5): 2048-82.

⁵ Artavanis N., Morse A., & Tsoutsoura M., (2016). "Measuring Income Tax Evasion Using Bank Credit: Evidence from Greece." *Quarterly Journal of Economics*, 131(2): 739-798.

⁶ Δυστυχώς, δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για το μέγεθος του προβλήματος. Ωστόσο, κατορθώσαμε να συγκεντρώσουμε παραδείγματα από διάφορες πηγές, τα οποία καταδεικνύουν την έκταση και το μέγεθός του. Παραθέτουμε λίγα παραδείγματα από το ακαδημαϊκό έτος 2009-2010 για να αναδείξουμε τις προκαλούμενες στρεβλώσεις. Τμήματα υποδοχής: Το Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών είχε 250 εισακτέους μέσω πανελληνίων εξετάσεων και δέχτηκε ακόμα 218 φοιτητές από μετεγγραφή. Το Τμήμα Λογιστικής του ΤΕΙ Πειραιά είχε 150 εισακτέους μέσω πανελληνίων εξετάσεων και δέχτηκε ακόμα 257 φοιτητές από μετεγγραφές. Τμήματα αρχικής εισαγωγής: Το Τμήμα Μαθηματικών στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου είχε 210 εισακτέους μέσω πανελληνίων εξετάσεων εκ των οποίων 118 έφυγαν με μετεγγραφή· το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου του Αιγαίου είχε 250 εισακτέους

Επιπλέον, οι μετακινήσεις που προέκυπταν ήταν ασύμμετρες. Δηλαδή, φοιτητές που είχαν αρχικά εισαχθεί σε κάποιο τμήμα με χαμηλή βάση πέτυχαν να μετεγγραφούν σε άλλο τμήμα με υψηλότερη βάση στη Αθήνα ή σε άλλη μεγάλη πόλη.

Στη συνέχεια εστιάζουμε σε ένα κορυφαίο τμήμα οικονομικών επιστημών, ακριβώς λόγω των ασύμμετρων ροών προς τις μεγάλες πόλεις και τα κορυφαία τμήματα. Η μελέτη του εν λόγω τμήματος μπορεί να λειτουργήσει ως μελέτη περίπτωσης για την επίδραση των μετεγγραφών στους φοιτητές υποδοχής, καθώς και ως κίνητρο για μια πιο ολιστική αξιολόγηση αυτής της πολιτικής.

Δεδομένα

...οι φοιτητές που μετεγγράφονται έχουν χαμηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση από ό,τι οι άλλοι φοιτητές στα τμήματα υποδοχής.

Κατασκευάσαμε μια πρωτότυπη βάση δεδομένων για το τμήμα οικονομικών επιστημών με την υψηλότερη βαθμολογία εισαγωγής στην Ελλάδα⁷. Ψηφιοποιήσαμε αρχεακά δεδομένα και συσχετίσαμε, για πρώτη φορά, ατομικές πληροφορίες (φύλο, τύπος σχολείου φοίτησης, ιδιαίτερη πατρίδα), στοιχεία για τις μαθητικές επιδόσεις των φοιτητών πριν από την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο (σχολικοί βαθμοί, βαθμοί πανελληνίων εξετάσεων, σειρά προτίμησης σχολών, σειρά εισαγωγής κ.τ.λ.), και το πλήρες ιστορικό της πανεπιστημιακής πορείας τους (μαθήματα, βαθμοί), για όλους τους απόφοιτους που γράφτηκαν στο τμήμα μεταξύ 1996 και 2008, καθώς και για το εάν προερχόταν από μετεγγραφή ή όχι⁸. Στόχος μας ήταν να εξετάσουμε την επίδραση των μετεγγραφών στους φοιτητές υποδοχής ως προς ορισμένα παρατηρήσιμα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Με τον όρο «φοιτητές υποδοχής», αναφερόμαστε στους φοιτητές που πέρασαν στο τμήμα απευθείας μέσω πανελληνίων εξετάσεων.

Η έρευνά μας δείχνει πώς μια κοινωνική πολιτική που είχε ως στόχο να βοηθήσει οικονομικά ασθενείς οικογένειες και να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες κατέληξε να έχει αρνητικό εκπαιδευτικό αποτέλεσμα, χειροτερεύοντας τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των άλλων φοιτητών στα τμήματα υποδοχής.

Περιγραφικά στοιχεία και ανάλυση

Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται ο συνολικός αριθμός φοιτητών που εγγράφονται κάθε έτος («Σύνολο φοιτητών»), ενώ επίσης φαίνεται ο διαχωρισμός μεταξύ των φοιτητών που εισάγονται μέσω πανελληνίων εξετάσεων («Φοιτητές υποδοχής»), των φοιτητών από προέρχονται από μετεγγραφή («Φοιτητές από μετεγγραφή»), και μιας τρίτης κατηγορίας («Άλλοι φοιτητές») που περιλαμβάνει τους φοιτητές που εισάγονται με ειδικές ρυθμίσεις (π.χ. φοιτητές με αναπηρίες, από το εξωτερικό, κ.τ.λ.) Αξίζει να σημειωθεί ότι παρότι ο συνολικός αριθμός των φοιτητών παρουσιάζει αυξομειώσεις, δεν έχει αυξηθεί σημαντικά μετά το 2004. Από την άλλη, οι αλλαγές στη νομοθεσία οδήγησαν σε αύξηση του αριθμού των φοιτητών από μετεγγραφή (από 17 το 2003 σε 70 το 2008), υπερβαίνοντας το 1/4 του συνολικού αριθμού φοιτητών. Το μερίδιο των φοιτητών που εισάγονται μέσω πανελληνίων εξετάσεων υποχώρησε, όπως και εκείνο των φοιτητών που ανήκουν σε άλλες ειδικές κατηγορίες.

Από το 2004 και μετά, υπήρξαν επίσης πολλές αλλαγές στη νομοθεσία για τις μετεγγραφές, όσον αφορά τα εισοδηματικά κριτήρια, το εξάμηνο εισαγωγής, την αναγνώριση μαθημάτων από προηγούμενη φοίτηση, καθώς και τον μέγιστο επιτρεπόμενο αριθμό φοιτητών από μετεγγραφή ανά τμήμα. Ως αποτέλεσμα των αλλαγών αυτών από έτος σε έτος, οι φοιτητές από μετεγγραφή εντάσσονταν σε διαφορετικό εξάμηνο, έχοντας ολοκληρώσει διαφορετικό αριθμό μαθημάτων στα τμήματα προέλευσης και, επομένως, παρακολουθώντας

μέσω πανελληνίων εξετάσεων εκ των οποίων 116 έφυγαν με μετεγγραφή. (Πηγή: Υπουργείο Παιδείας, υφυπουργός Ιωάννης Πανάρετος, 31/03/2011, <http://panaretos-opengov.eu/?p=6184>)

⁷ Πρόκειται για το τμήμα οικονομικών επιστημών με την υψηλότερη βάση, όπως προκύπτει από το σύστημα των πανελληνίων, αλλά και το κορυφαίο τμήμα ως προς τις δημοσιεύσεις και τις βιβλιογραφικές αναφορές ανά μέλος διδακτικού ερευνητικού προσωπικού («Μεθοδολογία για την αξιολόγηση των Τμημάτων Οικονομικών Επιστημών», Καθημερινή, 23 Ιανουαρίου 2022, <https://www.kathimerini.gr/economy/561681874/methodologia-gia-tin-axiologisi-ton-tmimatou-oxikonon-epistimon/>).

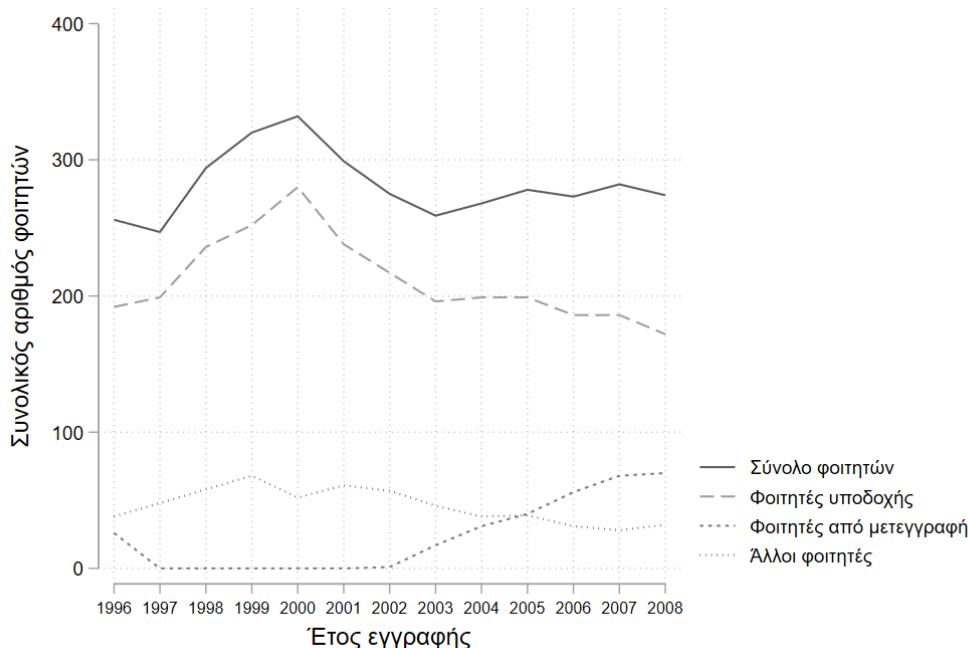
⁸ Τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω ανωνυμοποιημένου αριθμού ταυτοποίησης. Όλα τα δεδομένα παραμένουν αυστηρά ανώνυμα.

διαφορετικό αριθμό μαθημάτων στα τμήματα υποδοχής. Το ποσοστό φοιτητών από μετεγγραφή που παρακολουθούσαν κάθε βασικό μάθημα ποίκιλλε σημαντικά, ακολουθώντας σαφή αυξητική τάση από το 2004 και μετά.

Οι νομοθετικές αλλαγές δεν σχετίζονταν με τα χαρακτηριστικά των φοιτητών στα τμήματα υποδοχής που εισάγονται μέσω πανελληνίων εξετάσεων. Αξιοποιούμε τη μεγάλη και τυχαία μεταβλητότητα που δημιουργείται από τις συχνές αλλαγές του νομοθετικού πλαισίου για να εκτιμήσουμε την επίδραση των μετεγγραφών στον πληθυσμό των φοιτητών υποδοχής.

Διάγραμμα 1

Αριθμός φοιτητών ανά τρόπο εισαγωγής

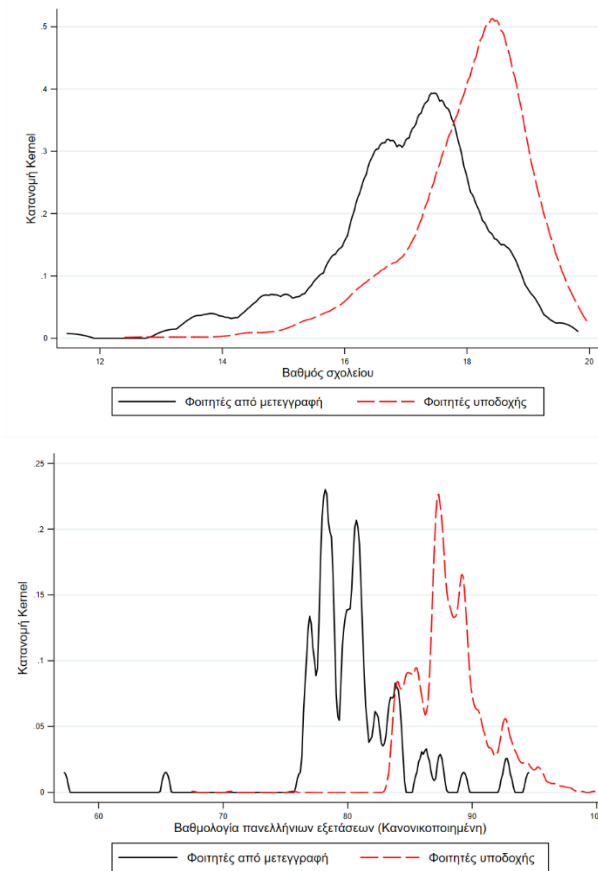
Σημειώσεις: Στο διάγραμμα παρουσιάζεται ο συνολικός αριθμός φοιτητών που εγγράφονται κάθε χρόνο («Σύνολο φοιτητών»), με διαχωρισμό μεταξύ όσων που εισάγονται μέσω πανελληνίων εξετάσεων («Φοιτητές υποδοχής»), όσων προέρχονται από μετεγγραφή («Φοιτητές από μετεγγραφή») και μιας τρίτης κατηγορίας («Άλλοι φοιτητές») που συμπεριλαμβάνει φοιτητές που εισάγονται μέσω ειδικών ρυθμίσεων.

Η αντιπαραβολή των ακαδημαϊκών επιδόσεων των φοιτητών από μετεγγραφή με αυτές των φοιτητών υποδοχής οδηγεί σε τρία συμπεράσματα. Πρώτον, οι φοιτητές από μετεγγραφή είχαν χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις από τους φοιτητές υποδοχής ήδη πριν από την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο: οι βαθμοί τους στο σχολείο και κυρίως στις πανελλήνιες εξετάσεις (Διάγραμμα 2) ήταν σημαντικά χαμηλότερες από αυτές των φοιτητών υποδοχής. Δεύτερον, οι φοιτητές από μετεγγραφή καθυστερούν περισσότερο να αποφοιτήσουν. Τρίτον, ο βαθμός πτυχίου των φοιτητών από μετεγγραφή είναι συστηματικά χαμηλότερος από ό,τι των φοιτητών υποδοχής. Με άλλα λόγια, οι φοιτητές από μετεγγραφή έχουν κατά μέσο όρο χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις πριν από την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο, ενώ οι επιδόσεις τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπολείπεται σε σχέση με εκείνη των φοιτητών υποδοχής.

Η αντιπαραβολή των ακαδημαϊκών επιδόσεων των φοιτητών από μετεγγραφή με αυτές των φοιτητών υποδοχής οδηγεί σε τρία συμπεράσματα. Πρώτον, οι φοιτητές από μετεγγραφή είχαν χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις από τους φοιτητές υποδοχής ήδη πριν από την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο. [...] Δεύτερον, οι φοιτητές από μετεγγραφή καθυστερούν περισσότερο να αποφοιτήσουν. Τρίτον, ο βαθμός πτυχίου των φοιτητών από μετεγγραφή είναι συστηματικά χαμηλότερος από ό,τι των φοιτητών υποδοχής.

Διάγραμμα 2

Ακαδημαϊκές επιδόσεις φοιτητών από μετεγγραφή και φοιτητών υποδοχής

Σημειώσεις: Το διάγραμμα στα αριστερά παρουσιάζει την κατανομή των βαθμών στο σχολείο, ενώ το διάγραμμα στα δεξιά τη βαθμολογία στις πανελλήνιες εξετάσεις για τους φοιτητές από μετεγγραφή (μαύρη γραμμή) και τους φοιτητές υποδοχής (κόκκινη γραμμή) στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα.

Η αρνητική συσχέτιση μεταξύ του ποσοστού των φοιτητών από μετεγγραφή και του μέσου όρου της βαθμολογίας των φοιτητών υποδοχής από το 2004 αποτελεί ένδειξη ισχυρής αρνητικής εξωτερικής επίδρασης.

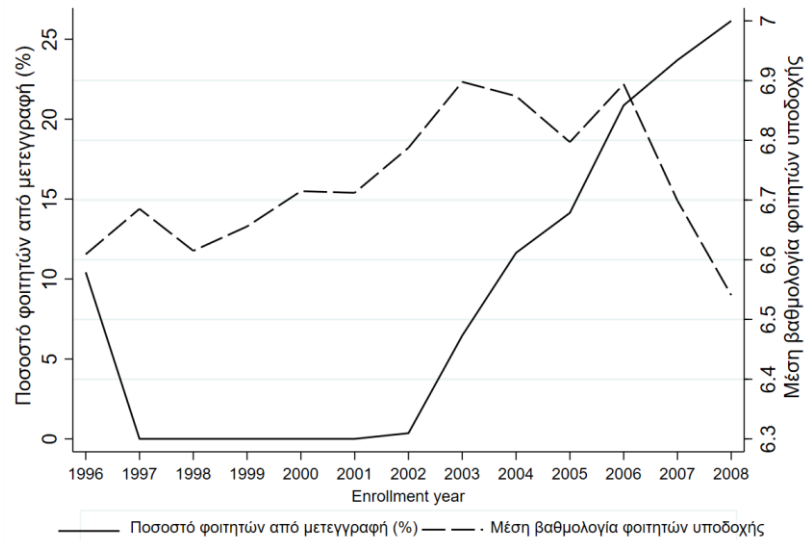
Ο προσδιορισμός *a priori* του προσήμου της επίδρασης των φοιτητών από μετεγγραφή στις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών υποδοχής δεν είναι εύκολος. Από τη μια, αν ο αριθμός των φοιτητών από μετεγγραφή σε κάθε ακαδημαϊκό έτος είναι μικρός, μπορεί να υποθεθεί ότι η επίδρασή τους κατά τη διάρκεια των διαλέξεων θα είναι περιορισμένη ή μηδενική («μηδενική επίδραση»). Επιπλέον, εάν εφαρμόζεται κανονικοποίηση της βαθμολογίας στις εξετάσεις, οι χαμηλότερες επιδόσεις των φοιτητών από μετεγγραφή μπορεί να βοηθήσει τους φοιτητές υποδοχής να πετύχουν καλύτερους βαθμούς («θετική επίδραση»). Από την άλλη, οι μεγάλες διαφοροποιήσεις στις ακαδημαϊκές δυνατότητες μπορεί να έχουν αρνητική επίδραση στους φοιτητές υποδοχής. Οι φοιτητές από μετεγγραφή είναι πιθανό να δυσκολεύονται να ακολουθήσουν τον ρυθμό στις αίθουσες διδασκαλίας, ή να καθυστερούν, ή να αποσπούν την προσοχή των καθηγητών με ερωτήσεις, καθιστώντας το μάθημα είτε πολύ εύκολο είτε βαρετό, ασκώντας μια αρνητική εξωτερική επίδραση στους συμφοιτητές τους («αρνητική επίδραση»). Επομένως, η επίδραση των φοιτητών από μετεγγραφή στους φοιτητές υποδοχής είναι θεωρητικά αμφίσημη.

Με βάση τα παραπάνω, στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζεται η μέση βαθμολογία των φοιτητών υποδοχής (δεξιός άξονας) και το ποσοστό των φοιτητών από μετεγγραφή ανά έτος εγγραφής (αριστερός άξονας). Μολονότι ο μέσος όρος βαθμολογίας των φοιτητών υποδοχής αυξανόταν έως το 2003, από το 2004 ακολουθεί ισχυρή αρνητική τάση. Ταυτόχρονα, ενώ το ποσοστό των φοιτητών από μετεγγραφή ήταν έως το 2003 μηδενικό ή

πολύ μικρό, από το 2004 εμφάνισε πρωτοφανή αύξηση, φτάνοντας μέσα σε μόλις πέντε χρόνια να αντιπροσωπεύει πάνω από το ένα τέταρτο του συνολικού πληθυσμού των φοιτητών. Η αρνητική συσχέτιση μεταξύ του ποσοστού των φοιτητών από μετεγγραφή και του μέσου όρου της βαθμολογίας των φοιτητών υποδοχής από το 2004 αποτελεί ένδειξη ισχυρής αρνητικής εξωτερικής επίδρασης.

Διάγραμμα 3

Ποσοστό φοιτητών από μετεγγραφή και μέση βαθμολογία φοιτητών υποδοχής

...οι φοιτητές από μετεγγραφή ασκούν μια μεγάλη, στατιστικά σημαντική, αρνητική επίδραση στους φοιτητές υποδοχής. [...] Οι αρνητικές επιδράσεις στους συμφοιτητές εμφανίζονται σταθερές και εντυπωσιακά ομοιογενείς ως προς το φύλο και την κατανομή των επιδόσεων των φοιτητών υποδοχής.

Σημείωση: Στο διάγραμμα παρουσιάζεται η μέση βαθμολογία των φοιτητών στα τμήματα υποδοχής (διακεκομμένη γραμμή) καθώς και το ποσοστό των φοιτητών που προέρχονται από μετεγγραφή (συνεχής γραμμή).

Οικονομική ανάλυση

Η ανάλυση της επίδρασης των φοιτητών από μετεγγραφή στις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών υποδοχής πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια. Πρώτα, με χρήση οικονομετρικών τεχνικών, εξετάσαμε τη σχέση αυτή σε επίπεδο μαθήματος. Δεύτερον, εκτιμήσαμε ένα γραμμικό μοντέλο για να ποσοτικοποιήσουμε τη συνολική επίδραση και να μετρήσουμε τυχόν διαφορικές επιδράσεις με τη χρήση μικροδεδομένων.⁹ Σε όλα τα μοντέλα εστίασαμε στα υποχρεωτικά μαθήματα, ώστε να αποφύγουμε ζητήματα που σχετίζονται με τις προσωπικές προτιμήσεις των φοιτητών ως προς τα μαθήματα επιλογής.

Τα αποτελέσματά μας δείχνουν ότι όταν το ποσοστό φοιτητών από μετεγγραφή είναι μικρό (λιγότερο από 5% των φοιτητών κάθε έτους) η επίδραση είναι αμελητέα. Ωστόσο, όταν το ποσοστό ξεπεράσει αυτό το όριο, οι φοιτητές από μετεγγραφή ασκούν μια μεγάλη, στατιστικά σημαντική, αρνητική επίδραση στους φοιτητές υποδοχής: αύξηση του αριθμού των φοιτητών από μετεγγραφή κατά μια τυπική απόκλιση μειώνει τη βαθμολογία των φοιτητών υποδοχής κατά 0,21 τυπικές αποκλίσεις, και την πιθανότητά τους να περάσουν το μάθημα κατά 0,1 τυπικές αποκλίσεις, κατά μέσο όρο. Οι αρνητικές επιδράσεις στους συμφοιτητές εμφανίζονται σταθερές και εντυπωσιακά ομοιογενείς ως προς το φύλο και την κατανομή των επιδόσεων των φοιτητών υποδοχής. Διερευνήσαμε διάφορα κανάλια μέσα

⁹ Για την πλήρη περιγραφή της τεχνικής ανάλυσης, βλ. Genakos and Kyrkoroulou (2022), "Social policy gone bad educationally: unintended peer effects from transferred students CEP Discussion Paper", No. 1851, Απρίλιος 2022, ISSN 2042-2695 (<https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/dp1851.pdf>)

από τα οποία ενδεχομένως δρα αυτό το φαινόμενο και βρήκαμε κάποιες ενδείξεις που δείχνουν ότι η αρνητική επίδραση στους συμφοιτητές είναι ιδιαίτερα έντονη σε ποσοτικά μαθήματα, όπως τα μαθηματικά, η στατιστική και η οικονομετρία.

Συμπεράσματα

... μια κοινωνική πολιτική που είχε ως στόχο να βοηθήσει οικονομικά ασθενείς οικογένειες και να αμβλύνει τις ανισότητες κατέληξε ακουσίως να μειώσει τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών υποδοχής.

Σε όλο τον κόσμο οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν την εκπαίδευση για να πετύχουν στόχους κοινωνικής πολιτικής. Στη μελέτη αυτή αναλύσαμε μια τέτοια περίπτωση όπου το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας διαχειρίζεται ένα ειδικό σύστημα μετεγγραφών φοιτητών. Η πολιτική αυτή δίνει σε φοιτητές που προέρχονται από πολύτεχνες και ασθενείς οικονομικά οικογένειες και που έχουν περάσει μέσω πανελληνίων εξετάσεων σε τμήμα που βρίσκεται μακριά από το πατρικό τους σπίτι τη δυνατότητα να μετεγγραφούν σε τμήμα με παρεμφερές αντικείμενο κοντά το πατρικό τους σπίτι. Μια σειρά αλλαγών οδήγησαν σε τυχαία και μεγάλη μεταβλητότητα στον αριθμό των φοιτητών από μετεγγραφή σε βάθος χρόνου, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα τόσο στα τμήματα που έχαναν φοιτητές όσο και σε αυτά που τους υποδέχονταν.

Στην μελέτη εξετάσαμε την επίδραση των φοιτητών από μετεγγραφή στις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών υποδοχής, αξιοποιώντας ένα πρωτότυπο σύνολο δεδομένων για το τμήμα οικονομικών επιστημών με την υψηλότερη βαθμολογία εισαγωγής στην Ελλάδα, ως μελέτη περίπτωσης.

Η έρευνά μας φανερώνει ότι μια κοινωνική πολιτική που είχε ως στόχο να βοηθήσει οικονομικά ασθενείς οικογένειες και να αμβλύνει τις ανισότητες κατέληξε ακουσίως να μειώσει τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των φοιτητών υποδοχής. Ευελπιστούμε ότι η ανάλυση αυτή μπορεί να παίξει τον ρόλο προειδοποίησης για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο, όσον αφορά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών κινητικότητας, και γενικότερα τη χρήση της εκπαίδευσης ως εργαλείο κοινωνικής πολιτικής.

Το ανώτατο όριο μετεγγραφών θα πρέπει να είναι πολύ πιο αυστηρό (5%) και παράλληλα να θεσμοθετεί την υποχρέωση των φοιτητών από μετεγγραφή να παρακολουθήσουν συμπληρωματικά μαθήματα.

Η ανάλυσή μας εξετάζει τη συγκεκριμένη πολιτική μόνο υπό το πρίσμα των φοιτητών υποδοχής. Μια πιο ολιστική αξιολόγηση θα έπρεπε να εξετάσει την επίδραση της πολιτικής στους ίδιους τους φοιτητές από μετεγγραφή. Μολονότι το ερώτημα αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον, δεν το εξετάζουμε στην παρούσα μελέτη. Η παρούσα μελέτη δεν έχει ως στόχο να παίξει τον ρόλο έκθεσης αξιολόγησης πολιτικής, παρέχοντας κάποια εκτίμηση για το τελικό αποτέλεσμα μιας εκπαιδευτικής πολιτικής. Η ανάλυσή μας φωτίζει τις ακούσιες συνέπειες μιας πολιτικής μετεγγραφών που επηρεάζει την κατανομή των επιδόσεων των φοιτητών στα τμήματα υποδοχής και αποκαλύπτει το κύριο κανάλι επενέργειάς της. Παρέχουμε στοιχεία που φανερώνουν ότι η ύπαρξη αρνητικών εξωτερικών επιδράσεων εξαρτάται από τον αριθμό των φοιτητών από μετεγγραφή σε κάθε έτος, και πιθανώς από τη φύση του κάθε μαθήματος.

Η τελευταία εγκύκλιος¹⁰ του Υπουργείου Παιδείας για τη μετεγγραφή φοιτητών θεσπίζει δύο σημαντικές βελτιώσεις σε σχέση με την προϋπάρχουσα κατάσταση. Πρώτον, ορίζει για πρώτη φορά ελάχιστα ακαδημαϊκά κριτήρια μέσω της «βάσης μετεγγραφής»¹¹ με σκοπό να μειώσει το χάσμα μεταξύ φοιτητών υποδοχής και μετεγγραφών. Δεύτερον, θεσμοθετεί ανώτατο όριο μετεγγραφών ίσο με το 15% του συνολικού αριθμού των εισακτέων ανά τμήμα. Θεωρούμε ότι και οι δύο αυτές βελτιώσεις κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση.

¹⁰ Αρ. Πρωτ.: 121935 /Ζ1 (05-10-2022).

¹¹ Ως «βάση μετεγγραφής» θεωρείται ο αριθμός μορίων που προκύπτει από τη βάση εισαγωγής κάθε Τμήματος μείον δύο χιλιάδες επτακόσια πενήντα (2.750) μόρια.

Παρά ταύτα, και με βάση τα αποτελέσματα της μελέτης μας, θεωρούμε ότι προκειμένου να εξουδετερωθεί η αρνητική επίδραση των φοιτητών από μετεγγραφή το ανώτατο όριο μετεγγραφών θα πρέπει να είναι πολύ πιο αυστηρό (5%) και παράλληλα να θεσμοθετεί την υποχρέωση των φοιτητών από μετεγγραφή να παρακολουθήσουν συμπληρωματικά μαθήματα (στην περίπτωση μας, μαθηματικά και στατιστική) προτού ενταχθούν επισήμως στο νέο τμήμα τους.

Τέλος, να τονίσουμε ότι η έρευνά μας χρησιμοποιεί δεδομένα που προέρχονται από ένα κορυφαίο τμήμα σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο. Από πλευράς πολιτικής, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξεταστούν αντίστοιχα δεδομένα από άλλα τμήματα (τόσο υποδοχής όσο και προέλευσης) καθώς και από διαφορετικά ακαδημαϊκά πεδία. Εάν το να έχουμε οικονομολόγους χαμηλού επιπέδου δεν είναι παραγωγικό, το να έχουμε μηχανικούς ή γιατρούς χαμηλού επιπέδου μπορεί να είναι επικίνδυνο.